

Seria narzędzi EUCPN

Nr 15

Zapobieganie wiktymizacji nieletnich w erze cyfrowej

Podnoszenie świadomości i zmienianie zachowań

Część projektu „Dalsze wdrażanie wieloletniej strategii EUCPN i Nieformalnej Sieci ds. Podejścia Administracyjnego” – Sekretariat EUCPN, wrzesień 2019 r., Bruksela

Przy wsparciu finansowym Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego Unii Europejskiej – Policji

Obwieszczenie prawne

Treść niniejszej publikacji niekoniecznie odzwierciedla oficjalną opinię jakiegokolwiek państwa członkowskiego UE ani jakiegokolwiek agencji lub instytucji Unii Europejskiej bądź Wspólnot Europejskich.

Autorzy/redaktorzy

Stijn Aerts, kierownik ds. badań, Sekretariat EUCPN.

Streszczenie

Niniejszy zestaw narzędzi dotyczy internetowego zapobiegania wiktylizacji nieletnich. Nie należy mylić tego z zapobieganiem internetowym przestępstwom przeciwko dzieciom. Internet jest tu traktowany jako przestrzeń do zapobiegania przestępczości, a nie jako przestrzeń do działań przestępczych.

Od czasu powstania internetu sposób korzystania z mediów oraz technologii informacyjno-komunikacyjnych przez nieletnich uległ radykalnym zmianom, podobnie jak infrastruktura internetu. Pojawienie się Web 2.0 około 2005 r. wyznaczyło moment przejścia w kierunku usług internetowych zorientowanych na użytkownika, skupiających się na treściach przez niego tworzonych oraz na udostępnianiu zasobów. Wszystko to miało swoją kulminację w formie rozkwitu portali i sieci społecznościowych. Ponadto pojawienie się przystępnych cenowo urządzeń przenośnych i usług mobilnych przyczyniło się do mobilnej rewolucji.

Dzisiejsze dzieci i nastolatki pozostają online przez długi czas, gromadząc się w ogromnych liczbach. Większość europejskich nastolatków ma codzienny dostęp do sieci, a ich znaczna część korzysta z połączeń mobilnych. Najpopularniejszymi aktywnościami online wśród nieletnich są serwisy społecznościowe, słuchanie muzyki, oglądanie filmów i korzystanie z szybkich komunikatorów. Z ostatnich badań wynika, że z internetu korzystają dzieci w coraz młodszym wieku, nawet trzylatki. Wymogi dotyczące wieku w serwisach społecznościowych nie zapobiegły powszechnemu i wciąż rosnącemu wykorzystaniu tego medium przez osoby niepełnoletnie.

Wiktylizacja jest procesem, w następstwie którego ktoś staje się ofiarą, rozumianą tutaj jako osoba doznająca krzywdy fizycznej, psychicznej lub emocjonalnej, bądź też ponosząca stratę ekonomiczną na skutek działań innych osób. Czyny te mogą być albo przestępstwami, albo niekaranymi zachowaniami szkodliwymi.

Termin „nieletni” odnosi się do wszystkich osób poniżej 18 roku życia, czyli wieku większości. Można dokonać dalszego podziału na dzieci (do 10 lat) oraz nastolatków (od 11 do 17 lat). Dzieci, które nie posiadają niezbędnych zdolności motorycznych lub podstawowych umiejętności czytania i pisania umożliwiających korzystanie z internetu, nie są tutaj brane pod uwagę.

Przestępstwa na nieletnich obejmują handel ludźmi (HL), wykorzystywanie seksualne dzieci (WSD) i cyberprzestępczość. Dziewczeta stanowią ponad połowę spośród nieletnich ofiar HL, a największa grupa to osoby od 16 do 17 lat, przy czym młodsze przedziały wiekowe są coraz mniej podatne na zagrożenia. WSD odnosi się zarówno do wykorzystywania seksualnego nieletnich, jak i do tworzenia oraz rozpowszechniania obrazów takich nadużyć. To ostatnie ma miejsce coraz częściej za pośrednictwem internetu, co doprowadziło do takich zjawisk, jak wykorzystywanie seksualne online czy wymuszenia na nieletnich.

Nieletni mogą również padać ofiarą szkodliwych zachowań niebędących przestępstwem. Internet w szczególności stwarza szereg zagrożeń związanych z potencjalnie szkodliwymi kontaktami lub treściami, z jakimi mogą zetknąć się dzieci. Cybernękanie jest powszechne, ale lista obejmuje również niewłaściwe wykorzystywanie danych osobowych, otrzymywanie niechcianych treści (dla dorosłych) itp. Internet stwarza jednocześnie wiele możliwości dla nieletnich, a niektóre formy narażenia na zagrożenie mogą mieć korzystny wpływ na odporność. Zapobieganie krzywdom powinno zatem mieć pierwszeństwo przed unikaniem ryzyka.

Ten zestaw narzędzi oferuje szereg dobrych praktyk w zakresie zapobiegania wiktylizacji nieletnich w cyfrowym świecie. Zapożycza on rozwiązania z dziedziny marketingu społecznego, który może pochwalić się imponującymi osiągnięciami, zwłaszcza w zapobieganiu chorobom. Gromadzi on również najlepsze praktyki z kampanii medialnych, w tym prowadzonych przez influencerów oraz związanych z poważnymi gramami. Omawia także sposób, w jaki technologie informacyjno-komunikacyjne mogą poprawić wydajność telefonów zaufania oraz dostępności usług policyjnych dla dzieci.

Marketing społeczny to zastosowanie koncepcji i technik marketingowych dla dobra społecznego. Jego głównym celem jest zmiana zachowań, tj. osiągnięcie wymiernego wpływu. Jest on ponadto silnie zakorzeniony w teoriach i dowodach dotyczących zachowań człowieka i zmian behawioralnych. Oba te aspekty mają również szczególne znaczenie dla zapobiegania przestępczości. Inne kluczowe aspekty marketingu społecznego to segmentacja grupy docelowej, dostosowanie działań do różnych segmentów oraz konceptualizacja zmian behawioralnych jako wymiany, czyli idei, że należy zaoferować coś w zamian.

Kampanie w mediach społecznościowych nie są całkowitą nowością. Jeśli ktoś chce dotrzeć do nieletnich, powinien udać się tam, gdzie przebywają – do sieci. Pytanie brzmi, jak to zrobić w skuteczny sposób? Może to wymagać profesjonalnej pomocy i na pewno wymaga konkretnego przygotowania. Jaka platforma społecznościowa jest wybierana, jak wyglądają poszczególne obrazy i materiały wideo i jakie wrażenie pozostawiają, jakiego języka się używa, na jakie odniesienia kulturowe można się natknąć, jakie opcje reklamowe się wykorzystuje i jak formułowane są poszczególne wiadomości – to wszystko określa, czy kampania w mediach społecznościowych przynosi oczekiwane rezultaty. Po raz kolejny ważna jest ocena, ponieważ pozwala na dostosowywanie kampanii w locie.

Marketing influencerski mobilizuje wpływowych ludzi, a nie rynek docelowy jako całość. Podstawowym założeniem jest to, że większość użytkowników znajduje się pod wpływem znacznie mniejszej podgrupy osób, od których czerpią wskazówki i inspiracje. Można to przełożyć na kampanie prewencyjne: niech influencer skieruje swoje przesłanie do grupy docelowej za pośrednictwem swoich kanałów. Jeśli zrobi się to dobrze, można oszczędzić na kosztach, a influencer sprawi, że wiadomość będzie bardziej przekonująca. Ważne jest jednak, aby wybrać właściwego influencera, być wrażliwym na trendy w kulturze popularnej, rozważyć influencerów lokalnych (w przeciwieństwie do osób sławnych) i uwzględnić osobiste historie.

Poważne gry to produkty przeznaczone do podstawowego, „poważnego” celu, jakim jest przekazywanie wiadomości edukacyjnych, informacyjnych lub perswazyjnych, bądź też do ćwiczeń fizycznych lub umysłowych. Nie należy ich mylić z gamifikacją, czyli zastosowaniem elementów z gier w rozwiązaniach niebędących grami. Badania inicjatyw edukacyjnych opartych na grach wykazały, że poważne gry są skutecznym środkiem przekazu – zwłaszcza wśród dzieci i nastolatków – jeśli spełniają szereg kryteriów. Projekt gry i jej narracja powinny być dokładne i współmierne do celów nauczania; treści edukacyjne powinny być włączone do rozgrywki; a gry powinny być częścią większych działań, na przykład poprzez wykorzystanie ich w kontekście szkolnym i jako podstawa w grupowych dyskusjach.

Wreszcie, nowe technologie informacyjno-komunikacyjne mogą zostać wykorzystane nie tylko w celu dotarcia do dzieci i nastolatków, ale także w celu zapewnienia im możliwości dostępu do informacji i uzyskania pomocy. Linie pomocy telefonicznej są teraz uzupełnione o aplikacje, czaty, zasoby online oraz obecność w mediach społecznościowych. Najlepiej jest jednak łączyć ze sobą organicznie różne platformy, upewniając się, że uzupełniają się one wzajemnie, utrzymują jakość usług i skupiają się na pozytywnych treściach, a nie ostrzeżeniach. Sukces funkcjonariuszy organów ścigania w sieci zależy od zaufania do policji. Internetowi funkcjonariusze powinni być także świadomi swojej podwójnej roli, jako przedstawiciele policji oraz sieciowi powiernicy, zwłaszcza w przypadku zajmowania się nieletnimi.

Jedną z kluczowych uwag jest to, że istnieją ograniczenia w zakresie internetowego i cyfrowego zapobiegania wiktyimizacji nieletnich. Pomimo skuteczności nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych w docieraniu do dzieci i nastolatków, mogą wystąpić sytuacje, w których do osób niepełnoletnich najlepiej będzie podejść, korzystając z innych środków. Może się tak zdarzyć np. w przypadku dzieci, które są zbyt młode, by korzystać z internetu lub by zrozumieć skomplikowany przekaz. Rzecz jasna oczywistym i skutecznym sposobem dotarcia do nieletnich pozostaje system szkolnictwa.

